

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

X. évfolyam. 110. szám
2006. április

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narekaci Szent Gergely imájából

„...Könyörgünk Hozzád egész lelkünkéből...”

**„Kiáltok az oroszlán hangjával,
annak szavával, aki a kereszt
négy ágáról kiált,
és legyőzte a pokol hatalmát.”**

(Kísérő ének húsvéti időben)

A Szentírásnak van egy hasonlata: az ördög, mint ordító oroszlán jár körben, keresve, hogy kit nyelhet el. Azonban itt az oroszlán szerepeltetése pozitív: a hangerőre, annak fontosságára figyelmeztet. Erőteljesen kell hirdetnünk húsvét örömhírét, mely látszólagosan egy ellentmondáson nyugszik: kereszt és feltámasztás. De a kettő összefügg, s az eredmény: diadal a pokol felett.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.onneny@axelero.hu • magyar.ormeny@t-online.hu

* * *

Szentesi Zöldi László

Örmény holokauszt Törökországban
Egyre több ország ismeri el az egykori népirtás tényét
Ankara mindmáig nem követte meg az áldozatok hozzátartozóit

Falusi asszony jellegzetes fejfedővel. Targoncás kereskedő mosolygó segédek társaságában. Imádkozó férfi lehajtott fejjel. Koromfekete szemű, kócos kislány. Sárguló fényképek egy letűnt világról. Emberek, akiknek származásuk miatt kellett meghalniuk. Holnap az 1915-ös törökországi vérfürdő kilencvenedik évfordulójára emlékeznek a világ, arra az esztendőre, amely a mögöttünk álló évszázadban megnyitotta a holokausztok sorát.

Metz Yeghern. Nagy Rossz. Így nevezik az örmények a maguk holokausztját. Ha valaki elvetődik a jereváni Népiirtás Múzeumába, a következő számadatot találja az áldozatokról: 673 199. Valójában azonban senki nem tudja a választ arra a kérdésre, hány örmény életet követelt az ifjútörök mozgalom esztelen politikája az első világháború esztendeiben. Más számháborúkhöz hasonlóan a felek különböző adatokat hangoztatnak. A megannyi örmény becslés végül is mintegy másfél millió áldozat körül állapodott meg, a mai török kormány 300 ezer ember halálát ismeri el.

Mi is történt valójában? Bár örmények ellen már a századforduló előtt is számos erőszakos cselekmény zajlott az Oszmán Birodalomban - 1892 és 1896 között az állandósult pogromokban mintegy 274 000 örmény vesztette életét, és ugyanennyien elmenekültek a lakóhelyükről - , a földi poklot kétségkívül az

1915-ös esztendő hozta el számukra. Mindaz, ami a végzetes év tavaszán történt, mintha a zsidók, kurdok, palesztinok, lengyelek, magyarok és mások ellen elkövetett XX. századi népirtások forгатókönyvét vázolta volna fel.

Április 24-én a török hatóságok letartóztattak 200 örmény vezetőt Konstantinápolyban, majd néhány nap alatt valósággal lefejezték az értelmiséget. Anatóliai börtönökben végezték ki a papokat, a tanárokat, mindenkit, aki szóval vagy tollal veszélyt jelentett számukra. A török hadseregben szolgáló katonákat munkaszolgálatra vezényelték. Ezt követően megkezdődtek a tömeggyilkosságok, több százezer embert brutálisan lemészároltak, a szíriai sivatagba elűzöttek útközben éhen haltak, a kimerültség és a járványok egyaránt megtizedelték őket. A törökök ezután a Kaukázusban élő örményeket irtották ki módszeresen, aki életben maradt, azt kitelepítették. A túlélő gyermekeket a legrosszabb janicsárhagyományok szellemében iszlamizálták, a fiatal nőket tömegesen megerőszakolták vagy háremekbe zárták. Nem meglepő, hogy a török belügyminiszter így fogalmazott a tartományi előljárókhöz írott üzenetében: „*Maradéktalanul eltöröltük az örményeknek azt a jogát, hogy Törökország területén éljenek és dolgozzanak.*”

A Metz Yeghern eredményeként a 20-as évek elejére Kis-Ázsiában hírmondója sem maradt az örmény nemzetnek. Eltűntek, mintha soha nem léteztek volna, így köszöntött be arrafelé a diadalittasnak, civilizálnak, népjóléti intézkedésekben gazdagnak remélt huszadik század: a szó szoros értelmében kiirtottak egy népcsoportot, olyan brutális eszközökkel, amelyhez fogható kevés akad a történelemben.

Mindezek után joggal vetődik fel: mi volt az örmények bűne? Volt-e egyáltalán? Mint oly sokszor, a választ a gyilkosok indítékai között találjuk meg. A kiválasztottság mítosza vezette a hóhérok kezét, amint a holokausztok során azóta is oly sokszor. A korabeli török kormány rendületlenül hitt a kizárólag török népekből álló, Anatóliától egészen Közép-Ázsiáig terjedő faji birodalom megteremtésében. Nagyratörő terveikben az örmények nem szerepeltek. Ezért kellett meghalnia csecsemőnek és aggastyánnak, férfinak és nőnek.

Kik a felelősek a földi pokolért? Talaat nagyvezér, Enver és Dzsemal pasa. A beszédes nevű Egység és Haladás Bizottságának vezetői, vagyis az 1908-ban uralomra jutott ifjútörök mozgalom korifeusai. Ők rendelték el, majd hajtották végre különös kegyetlenséggel a XX. század első nagy Endlősungját. Ők adták meg a kezdő lökést a „végsőmegoldásoknak”, a sokszoros Metz Yegherneknek, amelyek a történelem során oly sok népet sújtottak porba, kortól, politikai berendezkedéstől, környezettől függetlenül.

Talaat nagyvezér, Enver és Dzsemal pasa. Mindmáig Hitlerek, Sztálinok a világ első keresztény népének szemében. Ótestamentumi Hámánok, akiknek még az emlékét is el kell üzni kereplővel, imával. És az örmények aligha felejtik el a történeteket. Mégsem hallunk róluk minden áldott nap: rokonaik nem változtatnak nevet, nem kértek bűnbocsánatot, nem körözték őket a nagyvilágban, nem számoltatják el őket és utódaikat, közmegvetés, kiközösítés sem sújtja őket. A genocídium után elmenekültek Konstantinápolyból, s bár távollétükben elítélték őket, tetteikért soha nem kellett felelniük. Már legalábbis a földi igazságszolgáltatás előtt nem. Életpályájuk rendhagyóan alakult: Talaatot és Dzsemalt örmény merénylők ölték meg, míg Enver pasa 1922-ben a mai Tádzsikisztán területén esett el a Vörös Hadsereg ellen vívott ütközetben.

Az igazság felderítésében az örmények mindmáig csak magukra számíthatnak. Megtapasztalták már nemegyszer, hogy léteznek a világban ellenérdekelt erők. Ankara például kilencven év alatt mindössze arra jutott, hogy ami történt, „*egy hanyatló birodalom megtorló akciója volt, az orosz ellenséggel együttműködő vétkes nép ellen, háborús körülmények között.*”

Vétkes nép - hallottuk eleget a saját XX. századi történelmünkben. Sajátos persze, ha a többségi nemzet következetesen vétkesnek nevezi kisebbségeit, akiket megtizedelt, megnyomorított, akiket el akart törölni a föld színéről. Recep Tayyip Erdogan török miniszterelnök minapi bejelentése - miszerint vegyes bizottságot kell alakítani a kilenc évtizeddel ezelőtt történtek felderítésére - egyelőre nem változtat érdemben a több évtizedes patthelyzeten. Ugyanakkor fontos üzenetértéke van a török állami levéltár kutatásainak, amelyek nyilvánvalóan egyfajta figyelemelterelésként szolgálnak. Szerintük 1910 és 1922 között az Oszmán Birodalom területén csaknem 524 ezer törököt öltek meg felfegyverzett örmény bandák, és éppen ezért a népirtás egyfajta válaszlépés lett volna.

Hogy az örmények holokausztja a maga nemében egyedülálló, azt az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1985-ben elismerte. 1987-ben az Európai Parlament is megtette ugyanezt. Azóta több ország is törvényben rögzítette az örmény genocídium tényét, köztük Svájc és Franciaország. A világpolitika két fontos szereplője, az Egyesült Államok és Izrael ugyanakkor nem ismeri el az örmény holokausztot. Igen fontos, hogy az idei megemlékezésen George Bush milyen módon fogalmaz a Metz Yeghernnel kapcsolatosan: ha genocídiumnak nevezi, akkor az ügy megítélésében Washington radikálisan változtatott álláspontján,

ha pedig - tavalyi beszédéhez hasonlóan - megsemmisítésről beszél, akkor a török NATO-szövetséges mellett tör lándzsát.

Az örmény holokauszt megítélése azért évről-évre változik a világban. Nemrégiben nagy vihart kavart a francia külügyminiszter, aki felszólította Ankarát, nézzen szembe múltjának e sötét epizódjával. Németországban is vannak új fejlemények: az ellenzék hagyományosan ellenzi Törökország uniós tagságát, és az örmény genocídium tényét a többi kifogás közé sorolja. Bár az egykori népirtás elevenen tartása sok európai politikus számára csak ürügy az EU-csatlakozás megtorpedózására, nem kétséges, hogy a Metz Yeghern egyoldalú török megítélése nem tartható beláthatatlan ideig. Annál is inkább, mert - amint arra oly sok példát látunk a világban - az emberiség elleni bűnök nem évülnek el. Márpedig az örmény holokauszttal kapcsolatosan sok még a közös tennivaló, hiszen politikai, erkölcsi szempontból páratlan, az emberiség történelmében már-már egyedülálló gaztett volt. Az ismert történet szerint Adolf Hitler Lengyelország lerohanása előtt cinikusan megkérdezte aggodalmaskodó vezérkarát: „Ki emlékszik ma már az örmény népirtásra?” Klasszikus recept ez a tömeggyilkosok számára; az észak-amerikai indiánok kiirtását, a ruandai vérfürdőt, az esztelen délszláv háborút egyazon szándék irányította: eltüntettünk egy népet, az utókor véleménye nem számít. „*Ki emlékszik ma már az örmény népirtásra?*”

Már csak ezért is közös felelősségünk az igazság felderítése.

(Megjelent a Magyar Nemzet 2005. április 23-i számában)

* * *

„Ne annyit markolj, amennyit szeretnél, hanem amennyit a kezekben bírsz tartani.”

Seneca

* * *

Kottász Zoltán

Többmillió diaszpóra világszerte

Tízmillióra becsüli a világ örmény lakosságának számát az *armeniadiaspora.com*, a szétszóródott örmény közösség internetes honlapja. A XX. évszázad eleji népirtás több százezer túlélője először az Örményországgal szomszédos országokban talált menedéket, később szétszéledtek, s a világ különböző tájaira jutottak el. Létrejött a világméretű örmény diaszpóra, amely ma több főt számlál, mint a 3,5 millió lakosságú anyaország.

A honlap szerint az örmények legnagyobb külföldi közössége Oroszországban található (2-2,5 millió fő), ezt követi az észak-amerikai térség (közel másfél millió), Franciaország és Grúzia (fél-fél millió), Libanon (230 ezer), Szíria (150 ezer) és Argentína (130 ezer). Ám a sor itt nem ér véget, hiszen több százezer örmény jutott el Lengyelországba, Indiába, a Közel-Kelet és Nyugat-Európa különböző államaiba.

A 2001-es magyarországi népszámlálás adatai szerint hazánkban 620 ember vallja magát örmény nemzetiségűnek. Ezt figyelmen kívül látszik hagyni az *armeniadiaspora.com*, mely 15 ezer magyarországi örményről beszél, míg az itthoni Országos Örmény Önkormányzat mintegy tízezer főre becsüli a számukat. A történeti Magyarországot tekintve különösen sok örmény élt a ma Romániához tartozó Szamosújváron és a Gyergyói-medencében.

A külföldön élő örmények sokat tesznek az üzleti élet fejlődéséért, remekelnek az iparművészet, a szórakoztatóipar és a sport terén is. Részben vagy teljesen örmény származású *Kirk Kerkorian*, a Metro-Goldwyn-Mayer filmstúdió elnöke, *Calouste Sarkis Gulbenkian*, a Shell Group egyik alapítója, *George Deukmédjian*, Kalifornia volt kormányzója, *Charles Aznavour* énekes, *Cher* énekesnő, *Andre Agassi* teniszező, *Garri Kaszparov* sakkozó, *Alain Prost* autóversenyző és az egykori zeneszerző, *Aram Hacsaturján* is.

Az örmények számára különösen fontos kultúrájuk és örökségük ápolása, amelyet a fiatalok oktatása és külföldre való juttatása révén próbálnak fenntartani. A közösség tagjai közti szoros kapcsolatot is igyekeznek megerősíteni. Ebben az egyház, a politikai pártok és a jótékonyági szervezetek játszanak nagy szerepet, nem beszélve az örmény és más nyelveken kiadott számos újság hálózatáról. Örményország függetlenné válása ráadásul lehetővé tette, hogy a külföldön élő örmények vállalkozásokat, orvosi klinikákat és egyetemet alapítsanak az anyaországban.

(Megjelent a Magyar Nemzet, Kitekintő 2005. április 23-i számában)

* * *